

Punitivnost, viktimizacija in strah pred kriminaliteto pri študentih varstvoslovja – rezultati spletne ankete

Gorazd Meško, Jerneja Šifrer, Ljubo Vošnjak

Namen prispevka:

Prispevek obravnava razmerja med punitivnostjo, viktimizacijo in strahom pred kriminaliteto pri študentih varstvoslovja na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru.

Metode:

Za izvedbo raziskave smo uporabili vprašalnik. Podatke smo zbrali jeseni 2011 s spletnim anketiranjem študentov Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Podatke smo analizirali s kvantitativnimi statističnimi metodami.

Ugotovitve:

Ugotovitve statistične analize kažejo, da predhodna viktimizacija ne vpliva na občutke ogroženosti pri študentih, vendar ima vpliv na zaznavo tveganja za možno viktimizacijo v prihodnosti. Retribucijo bolj zagovarjajo študenti, ki še niso bili viktimizirani. Analiza variance pokaže, da strah pred kriminaliteto oz. občutki ogroženosti na splošno ne vplivajo na punitivnost. Glede stališč do smrtne kazni kaže, da jo kot manj primerno kazen v sedanjem času navajajo študenti, ki se počutijo bolj ogroženo.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Zaradi načina zbiranja podatkov in vzorca raziskava odraža značilnosti študentov varstvoslovja glede punitivnosti, strahu pred kriminaliteto in stališč do smrtne kazni.

Praktična uporabnost:

Rezultate študije je mogoče uporabiti za razpravo v okviru predmetov na Fakulteti za varnostne vede o kazenskih sankcijah, punitivnosti, penalnem populizmu in kazenskih sankcijah.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Študija je izvirna, čeprav gre za replikacijo metode iz mednarodne študije, saj gre za prvo takšno študijo z uporabo spletnega vprašalnika o punitivnosti, viktimizacijah in stališčih do smrtne kazni v slovenskem okolju in na študentih varstvoslovja.

UDK: 343.988

Ključne besede: punitivnost, viktimizacija, strah pred kriminaliteto, pregledne študije, študenti, varstvoslovje

Punitiveness, Victimization and Fear of Crime of Criminal Justice Students – Results from a Web Survey

Purpose:

The aim of the article is to study the relationship between punitivity, victimization and fear of crime of criminal justice and security students at the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor.

Methods/Design/Approach:

To carry out a survey we used an online questionnaire. Data were collected in autumn 2011 from students of the Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor. Data were analyzed with quantitative statistical methods.

Findings:

The findings of the statistical analysis show that previous victimization does not affect the feelings of threat to students, but has an impact on perception of possible risk of victimization in the future. Retribution is more favored by students who have not been victimized. Analysis of variance shows that the fear of crime or feelings of threat in general do not affect punitiveness. Students who feel more threatened, consider the death penalty today as a less appropriate.

Research Limitations/Implications:

Due to the e-survey and sample characteristics (students of criminal justice and security according punitivity) the results are not generalisable.

Practical Implications:

The results of the study can be used for a discussion in the subjects on crime and punishment at the Faculty of Criminal Justice and Security on penal sanctions, punitivity, penal populism and punishment.

Originality/Value:

The study is original, although it is a replication of a survey prepared for a cross cultural study. We used an online survey for the first time to conduct a study on punitiveness, victimization, and attitudes towards death penalty in Slovenia on a sample of Criminal Justice and security students.

UDC: 343.988

Keywords: punitivity, victimization, fear of crime, a review study, students, criminal justice and security

1 UVOD

Punitivnost je kompleksen pojav, ki ga je težko opredeliti. Punitivnost na splošno je abstrakten pojem, konkretnije pa obstajajo različni vidiki kaznovalne naravnosti do določenih oblik odklonskosti in kriminalitete. Tako govorimo o individualni, kolektivni in institucionalizirani punitivnosti, ki je odvisna od stališč javnosti do kazenskih sankcij oz. pričakovanj do kaznovanja storilcev kaznivih ravnanj (Kury in Shea, 2011: 13). Že pred letom 1991 je bila punitivnost del Slovenskega

javnega mnenja (SJM), ki je vsebovalo tudi vprašanja o stališčih do kaznovanja storilcev različnih kaznivih dejanj. Najintenzivnejša oblika punitivnosti se kaže v zahtevah javnosti v podpori smrtne kazni. Rezultati študije iz leta 1980 kažejo, da so respondenti podpirali smrtno kazen za umor. Sredi intenzivnih procesov demokratizacije (1989–1991) se je odnos slovenske javnosti do smrtne kazni spremenil, saj se je več kot polovica anketiranih zavzemala za odpravo smrtne kazni. V času pred letom 1991, ko je Slovenija postala neodvisna država, je bila smrtna kazen zapisana v kazenski zakonodaji za najhujša kazniva dejanja, vendar je bila nazadnje izvršena leta 1957. Slovenija od leta 1957 spada v skupino držav, ki so *de facto* odpravile smrtno kazen leta 1957, *de iure* pa je kazen ostala v kazenski zakonodaji do konca osemdesetih let. Pred samostojnostjo Slovenije je bila smrtna kazen odpravljena z Ustavnim zakonom leta 1989, kar je bilo v nasprotju z zakonodajo Socialistične federativne republike Jugoslavije, katere del je bila Slovenija do osamosvojitve leta 1991 (Hood, 2002; Meško, 2003). Po osamosvojitvi in vzpostavitvi demokratičnega sistema se je podpora slovenske javnosti do odprave smrtne kazni nekoliko zmanjšala, vendar je glede na SJM (Malešič et al., 2010) ostala bolj ali manj enaka do leta 2009.

Ker v Sloveniji ni smrtne kazni, je ključno vprašanje v SJM o kaznovanju najhujših kaznivih dejanj vezano na stališča do dosmrtnega zapora, ki je bil uveden s spremembo kazenske zakonodaje leta 2008 (Kazenski zakonik RS, 2008). V raziskavi SJM leta 2009 so udeleženci v raziskavi odgovarjali na vprašanje, ali bi se strinjali z uvedbo dosmrtnega zapora v slovenski pravni red. 75 % vprašanih se je strinjalo z uvedbo dosmrtnega zaporne kazni, več kot polovica pa je menila, da lahko uvedba strožjih kazni zmanjša število kaznivih dejanj, kar kaže na vse večjo stopnjo punitivnosti v Sloveniji (Flander in Meško, 2011: 17; Jevšek, 2007; Malešič et al., 2010).

V raziskavi iz leta 2009 o stališčih študentov do storilcev kaznivih dejanj, žrtev kriminalitete in kaznovanja so bili zajeti študenti (kot bodoči strokovnjaki na področju dela z marginalnimi družbenimi skupinami in prestopniki) varstvoslovja (n=353), študenti prava (n=309), pedagogike (n=292), socialnega dela (n=192) in varnostnih ved (n=134). Rezultati študije so pokazali, da so bili najbolj kaznovalno naravnani študenti Fakultete za varnostne vede (Mitar in Meško, 2008). Zelo podobna stališča do smrtne kazni so bila pri študentih Policijske akademije v Zagrebu na Hrvaškem (Kovčo-Vukadin in Vukosav, 2011: 379). Direktivnost v stališčih, ki kaže na avtoritarno naravnanoost in strožja stališča do storilcev kaznivih dejanj, je bila najbolj izrazita pri študentih varstvoslovja, kar kaže na samoselekcijo študentov za študij, ki omogoča zaposlitev v represivnih državnih organih in skriti učni načrt, ki v družboslovnem visokošolskem programu domnevno spodbuja represivno naravnanoost pri študentih. Odgovori študentov varstvoslovja so bili najbolj podobni odgovorom policistov (Jevšek, 2007).

Čeprav je prišlo do nekaj sprememb v stopnji kriminalitete v zadnjih letih, kazni v vseh segmentih pravnega sistema postajajo vse strožje. V času osamosvojitve in uvedbe demokratičnega sistema v Sloveniji, je bila najvišja kazen v Sloveniji 20 letna zaporna kazen, ki se je ob zaključku 90-tih povečala na 30 let zapora, zadnja sprememba kazenskega zakonika pa je uvedla dosmrtno zaporno kazen. Različni avtorji (npr. Flander in Meško, 2011; Tournier, 2011; Klaus, Rzeplinska

in Wozniakowska-Fajst, 2011) ugotavljajo, da večja punitivnost oz. strožja stališča glede kaznovanja storilcev kaznivih dejanj niso edini oz. glavni vzrok vse strožjih kaznovalnih politik in kazenskih zakonodaj v evropskih državah. So pa podpora snovalcem kriminalitetnih politik in kazenske zakonodaje. Njihove razprave kažejo na pojav »agresivnega kazenskega populizma«, ki ne izvira iz javnosti pač pa prihaja iz idej desnih politikov oz. pravnih strokovnjakov, kar pa očitno ni značilno samo za slovenski prostor, saj kot poročajo, je tudi v Italiji razvidno, da so od ponovne izvolitve Silvia Berlusconija kot predsednika vlade leta 2008 opazni nekateri znaki večje punitivnosti zoper kršitelje zakonodaje. Strožja varnostna politika, katere del je tudi kaznovalna politika, je posledica globalnih ogrožanj in kaskadnih dogodkov. Ta vodi v povečanje zaporniške populacije. Izziv je v uporabi alternativ zaporni kazni (angl. intermediate sanctions), kot so pogojni odpust, pogojne kazni in hišni pripor, ki pa še niso zaživel, saj obstajajo številne sistemske in kadrovske ovire. Tudi v Franciji, kjer so pod vlado Sarkozyja novi kazenski zakoni in njihovo izvrševanje privedli do vse strožjega kaznovanja. To je vodilo v prenatrpanost zaporov, ki ni le problem Francije, ampak številnih držav (Tournier, 2011: 23). Tudi Klaus et al. (2011) poročajo, da so na Poljskem, po letu 2000, desne politične sile močno podžigale občutke negotovosti s pozivanjem k strožji obravnavi storilcev kaznivih dejanj. Poljsko kaznovalno politiko v zadnjih desetih letih značilno označuje naraščajoča punitivnost politikov in snovalcev kazenske politike, ki jim domnevno podporo daje javno mnenje. Na to je možno gledati tudi iz perspektive politikov, ki se odzivajo na zahteve javnosti glede kaznovanja in uganjanja politike volivcem, in prepričanja o zastraševalnih učinkih kaznovanja. Tudi Šelihova (2007) potrjuje zgoraj navedene primere z navedbo kaznovalnih trendov v Veliki Britaniji in Združenih državah Amerike v času Ronalda Reagana (1981) in Margaret Thatcher (1979), ki sta zmagala na volitvah predvsem zato, ker sta znala obrniti v svoj prid, med drugim tudi očitek predhodnim vladam, da so bile preveč »mehke« pri nadzorovanju kriminalitete (Garland, 2001). Tudi v Sloveniji se je v zadnjem obdobju odnos javnosti do kaznovalne politike spremenil in kaže na vse večjo punitivnost. Po mnenju Jevška (2007) so na povečanje punitivnosti verjetno vplivale tudi populistične izjave posameznikov, ki so se včasih sklicevali celo na nujnost prilagajanja »evropskim standardom« na področju kaznovalne politike. Istočasno pa avtor opozarja na dejstvo, da je Evropa vendarle precej kompleksen in heterogen prostor z različnimi, tudi konstruktivnimi in naprednimi pristopi do kriminalitete, katerim so tudi v Sloveniji v manjši meri sledili s sprejeto Resolucijo o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete (2006), ki je vsebovala več represivnih ukrepov kot preventivne dejavnosti in alternativnih sankcij zoper storilce kaznivih dejanj.

Očiten primer za to je npr. število moških zapornikov v Sloveniji, ki se je med letoma 1995 in 2008 več kot podvojilo, z največjim porastom med letoma 2006 in 2007. Slovenski zapori so prenatrpani, saj je iz letnega poročila Uprave za izvrševanje kazenskih sankcij razvidno, da je bil ljubljanski zapor v letu 2009 več kot 200 odstotkov prezaseden, zapor v Dobu pa okoli 180 odstotkov (Ministrstvo za pravosodje. Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij, 2010), kar pa posledično kaže, da je tudi v Sloveniji model restorativne pravičnosti premalo upoštevan, zakonodajalci pa se v tem smislu odzivajo premalo racionalno, preveč restriktivno

in ne upoštevajo opozorila, da čezmerno punitivno odzivanje, kot omenja Šelihova (2007), ne prinese trajnih pozitivnih učinkov. Poleg tega je struktura obsojenih oseb na prestajanju zaporne kazni takšna, ki jo odraža znani Reimanov (1997) rek: »Bogati bodo dobili več, revni pa bodo šli v zapor.«

Cullen s sodelavci (Cullen, Clark in Wozniak, 1986) trdi, da je kaznovalna ideologija družbeni produkt in ne neposreden odziv na kriminaliteto. Zaskrbljenost zaradi kriminalitete lahko res pri nekaterih ljudeh sproži zahteve po strožjem kaznovanju, vendar lahko pri drugih sproži zahtevo po družbenih reformah in spopadanje s temeljnimi družbenimi vzroki kriminalitete. Tudi strah pred kriminaliteto, ki je del splošne negotovosti sedanjega časa, lahko poveča punitivnost, od družbenih razmer in politične konstelacije je odvisno, ali se bo ta kaznovalna naravnost odražala v ostrejši kaznovalni politiki.

2 STRAH PRED KRIMINALITETO IN PUNITIVNOST

Nemški kriminologi so ugotavljali vpliv strahu pred kriminaliteto na punitivnost v devetdesetih letih (Lee, 2001). Policijski statistični podatki o kriminaliteti so kazali na upad skupnega števila prijavljenih kaznivih dejanj v desetletnem obdobju do leta 2003. V nasprotju s tem trendom je nemška javnost verjela, da se je obseg kriminalitete povečal in povečal se je delež ljudi, ki so bili naklonjeni strožjim kaznim. Prepričanje o naraščajoči kriminaliteti je tesno povezano s podporo strožjim kaznim. Tudi gledanje televizije, kjer se predvajajo nasilne vsebine, je povezano s prepričanjem o naraščanju kriminalitete. Kaže, da televizija, ki predstavlja resnične in izmišljene zgodbe o kriminaliteti in storilcih kaznivih dejanj, spodbuja pristransko dojemanje družbene resničnosti o kriminaliteti (Pfeiffer, Windzio in Kleimann, 2005).

Ankete, namenjene raziskovanju stališč javnosti do storilcev hudih kaznivih dejanj, kažejo, da večina vprašanih zahteva strožje kazni, vendar so o kriminaliteti in sankcijah zelo malo informirani. Informacije o kriminaliteti so si pridobili iz medijev, ki iz poslovnih razlogov in motiva trženja po navadi predstavljajo izkrivljeno sliko o kriminaliteti s poročanjem samo o atraktivnih kaznivih dejanjih, to je predvsem o nasilnih in spolnih zločinih (Kerner in Feltes, 1980). Tudi Beckett in Sasson (2004: 9) ugotavljata, da so ugotovitve raziskav javnega mnenja potrdile prisotnost različnih strahov med ljudmi, med drugim tudi strahu pred kriminaliteto. Ni trajalo dolgo, da so jo odkrili tudi politiki. Ta razvoj je šel z roko v roki z naraščajočim medijskim poročanjem o kriminaliteti, navadno v povezavi s spektakularnimi primeri, s čimer so pri ljudeh ustvarjali izkrivljeno podobo o dejanskem obsegu in naravi kriminalitete. Nekateri politiki so takšno napačno zaznavo hitro izkoristili za svoje namene, z ustvarjanjem t. i. »politike strahu« (Miyazawa, 2008).

Petrovec (2003) ugotavlja, da mediji poročajo o kriminaliteti na senzacionalističen način in se v skladu s povpraševanjem občinstva osredotočajo na najbolj spektakularne oblike nasilja, poleg tega se jim posvečajo v obsegu, ki je povsem nesorazmeren z dejanskim številom prijavljenih nasilnih kaznivih dejanj. Čezmerno poročanje o nasilju v medijih in ogorčeni novinarski komentarji o neučinkovitosti in prizanesljivosti policije in pravosodja zbujejo v javnosti občutek,

da je kaznovalna politika preblaga in da je treba zaostri vse ukrepe, povezane z odzivanjem na kriminaliteto.

3 VPLIV VIKTIMIZIRANOSTI NA STRAH PRED KRIMINALITETO

Raziskovanje viktimiziranosti ljudi na pojav strahu pred kriminaliteto je pomembno za ugotavljanje posledic izkušenj posameznika s kriminaliteto. Od vsega začetka je bilo v ospredju razmišljanje, da je strah pred kriminaliteto rezultat izkušenj določene žrtve kriminalitete. Takšen pristop je bil logična posledica domneve o vplivu kriminalitete v družbi na posameznika. Čeprav se zdi takšen viktimizacijski model na prvi pogled prepričljiv, so ugotovitve empiričnih raziskovanj v tej točki do danes ostale nekonsistentne in protislovne. Opazili smo lahko različne učinke viktimizacije na strah pred kriminaliteto: od zmernega strah simulirajočega učinka izkušenj žrtve (Beck in Robertson, 2003; Rountree, 1998) do neodvisnosti strahu pred kriminaliteto, od viktimizacijske izkušnje (Ferraro, 1995; Meško, Kovčo Vukadin in Muratbegović, 2008) do tega, da viktimizacija zmanjšuje strah pred kriminaliteto (Maxfield, 1984). Enotnega mnenja so samo glede tega, da individualna zgodovina žrtve ne more biti glavni dejavnik razlage za občutek ogroženosti, ki je neposredna posledica viktimizacije. Pri tem je treba tudi upoštevati dejstvo, da obstajajo številne viktimizacije, ki imajo na posameznika različne vplive, od tistih, ki posamezniku zamajajo svet pod nogami, do tistih, ki jih ljudje pojmujejo kot manjšo motnjo (Meško, 1998). Frans Willem Winkel (1998) je s »teorijo psihološkega izboljšanja žrtvinega stanja« prispeval k razjasnitvi težavne povezave med izkušnjo s kriminaliteto in čustvenimi reakcijami. Razvil je kognitivno »teorijo strahu pred viktimizacijo«, ki temelji na kognitivni teoriji čustev in razume čustva kot produkt misli in interpretacij situacij (Reisenzein, Schützwohl in Meyer, 2008). S pomočjo tako imenovanega teoretičnega razmisleka ali spoprijemanja (angl. *coping*) lahko razložimo, zakaj naj bi žrtve kriminalitete viktimizacijske posledice bolj optimistično ovrednotile kot pa posamezniki, ki niso bili žrtve kaznivih dejanj. Žrtve se poskušajo aktivno spoprijeti z dogodki, da bi ponovno vzpostavile psihično ravnovesje. Pri psihološkem deaktiviranju stresorja poleg drugih mehanizmov nevtralizacije (Agnew, 1985) uporabljajo tudi procese socialnih primerjav. Ti procesi označujejo poskus, da bi slabim stvarjem, ki jih doživi posameznik, odvzeli resnost tako, da bi ga primerjali z nekom, ki ga je doletela še hujša usoda. Prosto po geslu »Če se ti slabo godi, se primerjaj z drugimi, ki jim gre še slabše!« se ob neprijetnih dogodkih v življenju instrumentalizirajo procesi socialnih primerjav, da bi izboljšali svoje razpoloženje. Takšen slog reševanja (Winkel in Denkers, 1995) naj bi vplival na oceno posledic morebitne viktimizacije. Bolj ko žrtve uporabljajo procese socialnih primerjav, bolj se zmanjšujejo pričakovane posledice. Videti je, da je znižanje ocene resnosti usmerjena strategija spoprijemanja (angl. *coping strategy*), ki naj bi olajšala premagovanje psihičnih posledic osebnih izkušenj s kriminaliteto. Nekatere žrtve v procesu socialnih primerjav ugotovijo, da je njihova izkušnja s kriminaliteto manj travmatična in ogrožajoča, kot so si to zamišljale pred viktimizacijo, zato viktimizacija zanje nima tako drastičnega učinka (Meško in Umek, 1999). Kljub temu številne raziskave razkrivajo, da osebne izkušnje s kriminaliteto praviloma

povzročajo povečanje zaznane verjetnosti viktimizacije (Ferraro, 1995; Lüdemann, 2006; Mesch, 2000).

4 STALIŠČA DO SMRTNE KAZNI IN PUNITIVNOST V ABOLICIONISTIČNI DRŽAVI

Čeprav je v Sloveniji odpravljena smrtna kazen s sprejetjem nove Ustave (17. člen Ustave Republike Slovenije iz leta 1991 (URS, 1991), Kazenskega zakonika iz leta 1994 (KZ, 1994) (namesto smrtne kazni je opredeljena najvišja kazen 20 let) in dopolnitev Kazenskega zakonika iz leta 2004 (KZ-UPB1, 2004) (najvišja kazen 30 let) (Ministrstvo za pravosodje, 2007: 1-2), se je v novejšem času (konec 2007) pojavilo nekaj predlogov v medijih (nekateri pravniki) za ponovno uvedbo smrtne kazni (Flander in Meško, 2011). V Sloveniji je s sprejemom novega Kazenskega zakonika RS (KZ-1, 2008) leta 2008 za najhujša kazniva dejanja genocida, vojnih hudodelstev, hudodelstva zoper človečnost, pa tudi za dve ali več kaznivih dejanj naklepnega odvzema življenja, za katere je zagrožena tridesetletna zaporna kazen, uvedena dosmrtna zaporna kazen.

Slovenija je abolicionistična država, kjer (v kriminoloških krogih) velja prepričanje, da je bila odprava smrtne kazni v kazenski zakonodaji korak naprej v procesu civiliziranja in izvajanja temeljnih človekovih pravic v družbeni praksi. Pomembno je omeniti, da so na to temo potekale razprave v času pred slovensko osamosvojitvijo in tudi kasneje, ko je bila smrtna kazen v slovenski zakonodaji odpravljena. Leta 1985 je Društvo za kazensko pravo in kriminologijo Slovenije organiziralo posvet na to temo, prav tako je bil objavljen zbornik prispevkov Smrtna kazen (Zlobec, 1989), v novejšem času pa je izšla knjiga Rabljev zamah (Studen, 2004). Pomembno razpravo proti smrti kazni je prispeval Bavcon že leta 1985, ki je predstavil okvire za razpravo o etičnih smotrih kaznovanja in smrtne kazni. Ugotavlja, da je razprava v zgodovini potekala predvsem med etičnimi stališči (Bavcon, 1990: 373), ki so zagovarjala retribucijo (maščevanje) in med utilitaristi, ki so zagovarjali t. i. generalno in specialno preventivo. K temu okviru je modernizem dodal še razpravo o smotrih rehabilitacije storilcev, v novejšem času pa se je pojavilo vprašanje restitucije žrtvam in oškodovancem. Delno je s temi vprašanji povezana razprava o sodobni družbi blaginje (s predpostavko, da bo materialni razvoj prispeval k razvoju civiliziranih družbenih odnosov) in krizi sodobnih družb blaginje v času globalizacije (s predpostavko o tezi brutalizacije družbenih odnosov v razmerah neomejenega tržnega tekmovanja).

Poleg Bavconovega pogleda na smrtno kazen (1985, cit. 1990) so tudi spoznanja psiholoških raziskav (Harvey, 1986: 60-61) o razmerju med sistemi prepričanj in njihovem razmerju do smrtne kazni. Sistem prepričanj posameznika je sestavljen iz množice konceptov, ki se nanašajo na določene razmere in ima zadostno veljavnost in prepričljivost, da se lahko posameznik nanj opre kot vodilo za mišljenje in ukrepanje. Sistem prepričanj je osnovna komponenta posameznikove epistemologije, ki opredeljuje posameznikovo definiranje, občutenje in soočanje z danimi razmerami. Pomembna značilnost sistema prepričanj, ki vpliva na stališča do kaznovanja, je dimenzija konkretnost – abstraktnost. Le-ta je opredeljena s

tem, kako posameznik razlikuje med lastnimi prepričanji in prepričanji drugih o verzijah realnosti. Za razmerje do smrtne kazni je značilna usmerjenost h konkretnosti, ki se kaže v značilnostih, kot so manjša diferenciacija in integracija osebnosti, večja tendenca k evaluativnim, kategoričnim in polarnim sodbam, večja gotovost, dogmatizem, avtoritarnost in kaznovalnost, manjša sposobnost refleksivnosti za pregled lastnih stališč z drugih perspektiv, tendenca presojanja drugih po posledicah dejanj in ne po namenih ipd. Večja abstraktnost pa se kaže v drugačnih značilnostih prepričanj. Harvey (1986) je ugotovil tudi obstoj štirih sistemov prepričanj (ekstrapersonalizem, cinizem, egoizem in kontekstualizem), ki pogojujejo odnos do kazni. V razpravah o kaznovanju, kot tudi stališčih do smrtne kazni, je možno upoštevati tudi ugotovitve družbenih ved (Miethe, Lu, Gini in Deibert, 2005: 115-116) o razmerju med kaznovalno usmerjenostjo države in strukturo družbe. Prehod od represivnih k restitutivnim kaznim je značilnost Durkheimove teorije mehanske in organske solidarnosti družbe in tudi nekaterih novejših teorij o pravu in družbenem razvoju (npr. Black, Nonet in Selznick). Teorije o kaznovanju in družbenem kontekstu je mogoče najti v delu Micheala Foucaulta (2004) o nadzorovanju in kaznovanju, Norberta Eliasa (2000-2001) o procesu civiliziranja, konfliktnih teorijah družbenega reda in v sodobnih teorijah restorativne pravičnosti. Miethe et al. (2005) so opravili pregled pravnega statusa smrtne kazni v 185 državah sveta v povezavi z nekaterimi makro značilnostmi družbe (verska pripadnost, ekonomska razvitost, vpliv državljanov, politična stabilnost, nasilje v družbi ipd.) in ugotovili primarni trend v smeri odprave smrtne kazni v kazenskem pravu in v praksi kazenskega pravosodja (Mitar in Meško, 2008).

Ne nazadnje je v družboslovnih razpravah poudarjen tudi vpliv kulture (Garland, 2005: 374-376). Kaznovalna usmerjenost in s tem povezan rasizem nista kulturna dediščina, ki se prenaša z generacije na generacijo, ampak sta oblikovana in preoblikovana v razmerjih med družbenimi skupinami, ki se spreminjajo v procesih ekonomskega tekmovanja in političnih konfliktov. Vpliv kaznovalnih stališč ni pogojen samo z njihovo intenzivnostjo, ampak tudi s političnimi procesi, ki dovoljujejo njihovo izražanje in prevajanje v pravno akcijo. To je zelo pomembno, saj poudarja pomen punitivnega javnega mnenja in njegovo uresničitev v (populističnih) zakonih (Mitar in Meško, 2008).

5 METODE

V okviru mednarodne kriminološke študije o stališčih do kriminalitete in kaznovanja pod vodstvom Helmuta Kuryja in Johna Winterdyka smo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru jeseni 2011 izvedli raziskavo med študenti varstvoslovja.

5.1 Merski instrument

Raziskavo smo izvedli s pomočjo prevedenega vprašalnika, ki vsebuje vprašanja o demografskih značilnostih študentov (starost, spol, področje študija, letnik študija,

narodnost, verska pripadnost, trenutni družinski status, trenutni finančni položaj in vprašanja o predhodni viktimiziranosti). Drugi deli vprašalnika se nanašajo na vprašanja o tveganjih za viktimizacijo, strahu pred kriminaliteto in punitivnosti, mnenju o tveganjih za vrsto viktimizacije, strahu pred kriminaliteto, punitivnosti in stališčih do smrtne kazni. Večino trditev iz drugega dela vprašalnika so respondenti ocenjevali na štiri stopenjski Likertovi lestvici in z odgovori strinjam se oz. ne strinjam se. Stališča do smrtne kazni so podajali z dvema odgovoroma Strinjam se oziroma Ne strinjam se. Vprašanja glede strahu pred kriminaliteto pa so naslednja: *'Kako varno se počutite oziroma bi se počutili, če bi se ponoči sami sprehajali v vaši soseski?'* z možnimi odgovori od 1 – Zelo varno do 4 – Ogroženo; *'Kako pogosto se ponoči sprehajate sami?'* in *'Kako pogosto ste se v zadnjih 12 mesecih počutili ogroženo?'* z možnimi odgovori od 1 – Nikoli do 4 – Pogosto; *'So v vašem mestu območja, kjer se ne počutite varno, če se ponoči sprehajate sami?'* z možnima odgovoroma 1 – Da, 2 – Ne. Prve tri spremenljivke smo za potrebe analiz v nadaljevanju rekodirali, tako da smo povsod dobili samo dva možna odgovora, in sicer Ne in Da. Tako smo dobili preglednejši prikaz rezultatov analize variance, poleg tega pa je bila v izvirnih spremenljivkah na lestvicah frekvenca odgovorov prenizka.

5.2 Zbiranje podatkov in značilnosti vzorca

Anketiranje smo izvedli v prvem tednu oktobra 2011. Študijo smo predstavili študentom na predavanjih, kjer smo jih tudi povabili k sodelovanju in izpolnjevanju spletne ankete. Naknadno smo jih pozvali še po elektronski pošti. Spletno anketo smo izvedli na spletni strani www.1ka.si. Spletno anketo je izpolnilo 340 študentov Fakultete za varnostne vede od 1300 študentov, kar znaša okoli 26 % vseh študentov, in sicer 38,8 % moških in 61,2 % žensk. Ostale značilnosti vzorca so prikazane v tabeli 1.

Punitivnost, viktimizacija in strah pred kriminaliteto pri študentih varstvoslovja – rezultati spletne ankete

Tabela 1:
Značilnosti
vzorca

n = 340		f	%
Starost	<= 20	117	34,4
	21 – 25	157	46,2
	26+	66	19,4
Spol	Ženski	207	61,2
	Moški	131	38,8
Glavno področje študija	Kriminologija	250	81,4
	Varnost in policijsko delo	39	94,1
	Informacijska varnost	8	2,6
	Kriminalistika	10	3,3
Letnik študija	1	129	38,4
	2	94	28,0
	3	80	23,8
	4	9	2,7
	5+	24	7,1
Narodnost	Slovenska	299	93,4
	Hrvaška	6	1,8
	Srbska	9	2,6
	Bosanska	4	1,2
	Madžarska	2	0,6
Verska pripadnost	Katoliška	178	72,1
	Muslimanska	5	2,0
	Ateist	64	25,9
Trenutni družinski status	Samski	177	53,2
	Izvenzakonska skupnost	138	41,4
	Poročen	17	5,1
	Ločen	1	0,3
Trenutni življenjski status	Živim sam	31	9,2
	Živim s partnerjem	72	21,4
	Živim s starši	159	47,2
	Živim s sostanovalci/v študentskem domu	75	22,3
Trenutni finančni status	Imam svoj dohodek	116	34,5
	Denar dobim iz drugega vira oziroma osebe	50	14,9
	Kombinacija svojega dohodka in denarja od drugega vira oziroma osebe	112	33,3
	Imam štipendijo	58	17,3
Predhodna viktimizacija	Ne	237	69,7
	Da	102	30,3

6 REZULTATI

6.1 Strah pred kriminaliteto/občutki ogroženosti in punitivnost

Zanimalo nas je, ali obstajajo razlike v stališčih do storilcev kaznivih dejanj in kaznovanja med študenti, ki navajajo visoko in nizko stopnjo ogroženosti. Ugotovitve glede občutkov ogroženosti in prevladujočih idej o kaznovanju storilcev kaznivih dejanj so prikazane v tabelah 2 in 3.

n = 340		f	%
Ali se ponoči v vaši soseki počutite varno?	Ne	33	11,0
	Da	266	89,0
Ali se ponoči sprehajate sami?	Ne	149	49,8
	Da	150	50,2
Ali ste se v zadnjih 12 mesecih počutili ogroženo?	Ne	252	84,3
	Da	47	15,7
So v vašem mestu območja, kjer se ne počutite varno, če se ponoči sprehajate sami?	Ne	116	39,1
	Da	181	60,9

Tabela 2:
Občutki
ogroženosti

Spremenljivke, ki se nanašajo na vrsto odzivanja zoper storilce kaznivih dejanj, smo združili v tri faktorje, ki so alternativne sankcije, retribucija in restitucija (tabela 3).

Tabela 3:
Rezultati
faktorske
analize za
odzivanje
na storilce
kaznivih dejanj

	Faktorske uteži	Povprečne vrednosti	Std. odkloni
(KMO = 0,648; α = 0,610; sk. var. = 58,68 %)		1,89	,49
F1 - Alternativne sankcije (α = 0,635; sk. var. = 21,33 %)		2,62	1,09
Da bo socialna služba poskrbela tudi za storilca in njegove življenjske okoliščine.	,751	2,79	1,08
Da se vam bo storilec opravičil.	,734	2,63	1,06
Da se boste lahko s storilcem pogovorili o posledicah kaznivega dejanja ter dosegli, da vam nadomesti izgubo.	,712		
Da boste imeli kot žrtev možnost pričanja.	,482	3,52	,78
F2 - Retribucija (α = 0,551; sk. var. = 19,66 %)		2,72	,27
Da bodo storilca privedli na sodišče in mu sodili.	,817	3,89	,36
Da bodo storilca kaznivega dejanja preiskali.	,707	3,76	,51
Da bodo storilca strogo kaznovali.	,646	3,60	,64
F3 - Restitucija (α = 0,644; sk. var. = 17,69 %)		2,92	,47
Da bo država poskrbela zame kot za žrtev, npr. nadomestila materialno škodo, če storilec tega ne bo storil.	,825	3,60	,66
Da bo storilec priskrbel nadomestilo za materialno škodo in/oziroma finančno izgubo.	,813	3,52	,69

Metoda: Metoda glavnih komponent, Varimax rotacija. Vrednosti na lestvicah;

1=Nepomembno, 4=Pomembno

	Ali se ponoči v vaši soseski počutite varno?				Ali se ponoči sprehajate sami?				Ali ste se v zadnjih 12 mesecih počutili ogroženo?				So v vašem mestu območja, kjer se ne počutite varno, če se ponoči sprehajate sami?			
	Ne		Da		Ne		Da		Ne		Da		Ne		Da	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Alternativne sankcije	1,86	,46	1,89	,50	1,88	,46	1,89	0,52	1,87	,49	1,96	,50	1,83	,52	1,91	,47
Retribucija *	2,75	,28	2,71	,27	2,74	,23	2,69	,30	2,72	,27	2,70	,26	2,70	,26	2,73	,27
Restitucija	2,87	,41	2,93	,48	2,95	,41	2,89	,53	2,93	,46	2,88	,51	2,89	,49	2,93	,46

* $p < 0,05$; Vrednosti na lestvicah;

1=Nepomembno, 4=Pomembno

Tabela 4:
Vpliv občutkov ogroženosti na punitivnost – analiza variance

Primerjave, prikazane v tabeli 4, niso pokazale statistično pomembnih razlik med študenti, ki se počutijo ogrožene oz. ravnijo strahu pred kriminaliteto, saj na proučevanem vzorcu analiza variance ne pokaže statistično značilnih razlik v kaznovalni naravnosti med tistimi, ki se počutijo bolj ali manj ogrožene. Občutki ogroženosti oz. strah pred kriminaliteto v tem primeru nimajo vpliva na stališča posameznika glede odločanja o kazenskih sankcijah za posamezna kazniva dejanja, ki so navedena v vprašalniku.

6.2 Vpliv viktimiziranosti na strah pred kriminaliteto

V nadaljevanju smo preučevali razmerje med predhodno viktimizacijo in občutki ogroženosti oz. strahom pred kriminaliteto. Odnos med predhodno viktimizacijo in občutki ogroženosti smo merili s hi-kvadrat testom (tabela 5).

Tabela 5:
Razmerje med predhodno viktimizacijo in občutki ogroženosti – hi-kvadrat test

Pearson hi-kvadrat / p-vrednost	Ali se ponoči v vaši soseski počutite varno?	Ali se ponoči sprehajate sami?	Ali ste se v zadnjih 12 mesecih počutili ogroženo?	Območja, kjer se počutite ogroženo
Predhodna viktimizacija	0,254 / 0,614	0,698 / 0,403	0,045 / 0,832	0,471 / 0,492

Iz tabele 5 je razvidno, da so vse p-vrednosti večje od 0,05, kar pomeni, da spremenljivke niso povezane oziroma, da predhodna viktimizacija ne vpliva na občutke ogroženosti pri študentih.

Tabela 6:
Razmerje med predhodno viktimizacijo in tveganji za viktimizacijo – analiza variance

Tveganje za viktimizacijo	Predhodna viktimizacija (n = 305)			
	Da		Ne	
	Povprečna vrednost	Std. Odklon	Povprečna vrednost	Std. odklon
	1,42	0,492	1,62	0,537

$$p < 0,01 (F = 8,920)$$

Vrednosti na lestvicah 1=Sploh me ne skrbi, 4=Zelo me skrbi

Rezultati analize variance (tabela 6) pokažejo, da ima predhodna viktimizacija vpliv na oceno tveganja za viktimizacijo v prihodnosti (rezultati faktorjske analize v tabeli 7). Dojemanje tveganja za viktimizacijo je drugačno pri tistih, ki so že bili žrtve kaznivega dejanja, kot pri tistih, ki žrtve še niso bili. Tisti, ki še niso bili žrtve kaznivega dejanja so manj zaskrbljeni kot tisti, ki so že utrpeli viktimizacije

(statistična značilnost na ravni $p < 0,01$), čeprav je pri obeh skupinah ocena zaskrbljenosti za lastno viktimizacijo precej nizka.

Tveganja za viktimizacijo (m = 1,56; std.d. = 0,530) (KMO = 0,903; α = 0,909; sk. var. = 58,81 %)	Faktorske uteži	Povprečne vrednosti	Std. odkloni
da bi vas napadli in oropali	,874	2,09	,859
da bi vas na ulici nekdo oropal	,857	2,03	,845
da bi vas pretepli in ranili	,843	1,99	,884
da bi vas nekdo ubil	,819	1,80	1,023
da bi nekdo vlomil v vaše stanovanje	,776	2,06	,870
da bi vas v javnosti spolno nadlegovali	,760	1,83	,990
da bi bili žrtev prometne nesreče, ki bi jo povzročil lahkomišeln voznik oziroma voznik pod vplivom drog	,713	2,60	,940
da bi vam ukradli vaše glavno prevozno sredstvo	,613	1,87	,900
da bi se poškodovali v nesreči	,590	2,26	,828

Tabela 7:
Rezultati
faktorske
analize za
tveganja za
viktimizacijo

Metoda: Metoda glavnih komponent.
Vrednosti na lestvicah 1=Sploh me ne skrbi, 4=Zelo me skrbi

6.3 Vpliv viktimiziranosti na ideje o kaznovanju in stališča do smrtne kazni

Preučevali smo tudi vpliv predhodnih viktimizacij na stališča do kazenskih sankcij oz. kaznovanja storilcev kaznivih dejanj, pri čemer nas je zanimalo, kako viktimizacija v preteklosti vpliva na stališča do kaznovanja storilcev kaznivih dejanj in smrtne kazni.

Analiza variance je pokazala, da obstajajo statistično značilne razlike med študenti - žrtvami in ne-žrtvami glede prevladujočih idej o kaznovanju storilcev kaznivih dejanj (tabela 8). Predhodna viktimizacija ima vpliv na strožja stališča glede kaznovanja. Zanimiva ugotovitev je, da se predhodno viktimiziranim (povprečna vrednost je 2,66) retribucija zdi manj pomembna kot tistim, ki še niso bili žrtve kaznivih dejanj (povprečna vrednost je 2,74).

	Predhodna viktimizacija				F
	Da		Ne		
	Povprečna vrednost	Std. odklon	Povprečna vrednost	Std. odklon	
Alternativne sankcije	1,84	,561	1,91	,457	1,285
Retribucija *	2,66	,337	2,74	,225	6,288
Restitucija	2,92	,452	2,92	,478	0,011

Tabela 8:
Predhodna
viktimizacija
in stališča do
kazenskih
sankcij

* $p < 0,05$;

Vrednosti na lestvicah 1=Nepomembno, 4=Pomembno

Punitivnost, viktimizacija in strah pred kriminaliteto pri študentih varstvoslovja – rezultati spletne ankete

V tabeli 9 so prikazana stališča do smrtne kazni za celotni vzorec, čemur sledijo primerjave s hi-kvadrat testom glede na vpliv predhodne viktimizacije in občutkov ogroženosti na stališča do smrtne kazni (tabela 10).

Tabela 9:
Stališča do
smrtne kazni

	f	%	f	%
	Da		Ne	
Smrtna kazen v Sloveniji ni v veljavi. Ali podpirate smrtno kazen za določena kazniva dejanja?	129	47,1	145	52,9
	Strinjam se		Ne strinjam se	
Smrtna kazen morda ni ustrezna, vendar je najboljše svarilo pred kaznivimi dejanji.	113	44,5	141	55,5
Smrtna kazen ni v nobenem primeru upravičena.	104	40,9	150	59,1
Smrtna kazen je upravičena, vendar si želim, da ne bi bila.	76	30,0	177	70,0
Vsakdo, naj bo moški ali ženska, mlad ali star, ki zagreši umor, bi moral plačati s svojim življenjem.	78	30,7	176	69,3
Smrtna kazen ni ustrezna, vendar je nujna v naši nepopolni civilizaciji.	90	35,4	164	64,6
Smrtna kazen nikoli ni bila učinkovito sredstvo za zatiranje kaznivih dejanj.	153	59,8	103	40,2
Ne verjamem v smrtno kazen, ampak nisem prepričan, da ni potrebna.	103	40,6	151	59,4
Za nekatera kazniva dejanja potrebujemo smrtno kazen.	141	56,0	111	44,0
V moderni civilizaciji smrtna kazen ni potrebna.	113	44,5	141	55,5
Dokler imamo smrtno kazen, ne moremo govoriti, da smo civilizirani.	113	44,7	140	55,3
Dosmrtni zapor je bolj učinkovit od smrtne kazni.	174	68,8	79	31,2
Usmrtitev storilcev kaznivih dejanj je sramota za civilizirano družbo.	103	40,6	151	59,4
Ne strinjam se s smrtno kaznijo, vendar jo je praktično nemogoče ukiniti.	47	18,5	207	81,5
Smrtna kazen je najbolj gnusno dejanje našega časa.	63	24,9	190	75,1
Smrtna kazen da storilcu kaznivega dejanja, kar si zasluži.	103	41,0	148	59,0
Država ne more učiti svetosti človeškega življenja tako, da ga uničuje.	129	51,2	123	48,8
Vseeno mi je, ali v naši državi velja smrtna kazen ali ne.	28	11,0	226	89,0
Smrtna kazen je upravičena samo za naklepni umor.	52	20,6	201	79,4

Tabela 10:
Vpliv
predhodne
viktimizacije
in občutkov
ogroženosti
na mnenje o
smrtni kazni –
hi-kvadrat test

Pearson hi-kvadrat / p vrednost Korelacija (Phi) Strinjam se – 1; Ne strinjam se – 2	Predhodna viktimizacija (da = 1; ne = 2)	Ali ste se v zadnjih 12 mesecih počutili ogroženo? (da = 2; ne = 1)
Smrtna kazen v Sloveniji ni v veljavi. Ali podpirate smrtno kazen za določena kazniva dejanja?	0,165 / 0,685	7,123 / 0,008 0,162**
Smrtna kazen morda ni ustrezna, vendar je najboljšše svarilo pred kaznivimi dejanji.	0,026 / 0,872	8,347 / 0,004 0,182**
Smrtna kazen ni v nobenem primeru upravičena.	0,535 / 0,465	12,013 / 0,001 -0,218**
Smrtna kazen je upravičena, vendar si želim, da ne bi bila.	2,147 / 0,143	0,342 / 0,559
Vsakdo, naj bo moški ali ženska, mlad ali star, ki zagreši umor, bi moral plačati s svojim življenjem.	0,047 / 0,828	2,295 / 0,130
Smrtna kazen ni ustrezna, vendar je nujna v naši nepopolni civilizaciji.	3,531 / 0,060	2,230 / 0,135
Smrtna kazen nikoli ni bila učinkovito sredstvo za zatiranje kaznivih dejanj.	0,768 / 0,381	5,767 / 0,016 -0,151*
Ne verjamem v smrtno kazen, ampak nisem prepričan, da ni potrebna.	0,451 / 0,502	2,299 / 0,129
Za nekatera kazniva dejanja potrebujemo smrtno kazen.	0,004 / 0,948	13,448 / 0,000 0,231**
V moderni civilizaciji smrtna kazen ni potrebna.	0,018 / 0,892	6,159 / 0,013 -0,156*
Dokler imamo smrtno kazen, ne moremo govoriti, da smo civilizirani.	0,790 / 0,374	2,054 / 0,152
Doživljenjski zapor je bolj učinkovit od smrtne kazni.	0,610 / 0,435	1,024 / 0,312
Usmrnitev storilcev kaznivih dejanj je sramota za civilizirano družbo.	0,184 / 0,668	0,958 / 0,328
Ne strinjam se s smrtno kaznijo, vendar jo je praktično nemogoče ukiniti.	0,233 / 0,630	0,002 / 0,962
Smrtna kazen je najbolj gnusno dejanje našega časa.	4,381 / 0,036 -0,132*	0,214 / 0,643
Smrtna kazen da storilcu kaznivega dejanja, kar si zasluži.	0,000 / 0,998	7,201 / 0,007 0,170**
Država ne more učiti svetosti človeškega življenja tako, da ga uničuje.	0,440 / 0,507	1,850 / 0,174
Vseeno mi je, ali v naši državi velja smrtna kazen ali ne.	0,016 / 0,900	1,797 / 0,180
Smrtna kazen je upravičena samo za naklepni umor.	2,874 / 0,090	0,012 / 0,912

*p < 0,05; **p < 0,01

Iz tabele 10 je razvidno, da ima predhodna viktimizacija vpliv le na spremenljivko *Smrtna kazen je najbolj gnusno dejanje našega časa*. Korelacija je sicer nizka (-0,132), kaže pa na to, da se predhodno viktimizirani s trditvijo manj strinjajo. Žrtvam kriminalitete se smrtna kazen zdi manj gnusna.

Občutki ogroženosti oz. strah pred kriminaliteto v več primerih vpliva na odnos do smrtne kazni. Respondenti, ki se počutijo ogroženo, so mnenja, da smrtna kazen ni upravičena v nobenem primeru, da smrtna kazen ni učinkovito sredstvo za zatiranje kaznivih dejanj in da v moderni civilizaciji smrtna kazen ni potrebna (primeri negativne korelacije v tabeli 8). Občutki ogroženosti imajo največji vpliv na spremenljivko *Za nekatera kazniva dejanja potrebujemo smrtno kazen* (0,231), in sicer bolj ogroženi se manj strinjajo s to trditvijo. Ostali primeri (pozitivne korelacije) prav tako nakazujejo na to, da bolj ogroženi v manjši meri podpirajo smrtno kazen, da se jim smrtna kazen ne zdi najboljše svarilo pred kaznivimi dejanji, po njihovem mnenju ne potrebujemo smrtne kazni za določena kazniva dejanja in da s smrtno kaznijo storilci ne dobijo, kar si zaslužijo. Ugotovitve kažejo na manj izraženo maščevalnost (retribucijo) bolj ogroženih respondentov. V primerjavi z vsemi ostalimi trditvami, ki kažejo, da bolj ogroženi respondenti ne podpirajo smrtne kazni.

7 RAZPRAVA

Študija, ki smo jo izvedli na vzorcu študentov Fakultete za varnostne vede, kaže nekatere pokazatelje njihove kaznovalne naravnosti v zvezi z občutki ogroženosti oz. strahom pred kriminaliteto in predhodno viktimizacijo s kaznivimi dejanji. Rezultati študije niso reprezentativni za slovensko populacijo, vendar dajejo vpogled v stališča do kaznovanja in nekatere dejavnike, ki vplivajo na punitivnost pri študentih varstvoslovja, ki so možni bodoči družbeni nadzorovalci. Glede punitivnosti kaže, da študenti odgovarjajo v smislu treh idej o kaznovanju – retribuciji, restituciji in alternativnih kazenskih sankcijah. V zvezi s tem ugotavljamo, da študenti najbolj podpirajo restitucijo, sledi retribucija in alternativne kazenske sankcije. Glede restitucije in alternativnih oblik kaznovanja ni razlik med predhodno viktimiziranimi študenti in drugimi, vendar pa so značilne razlike glede retribucije, kateri večji pomen pripisujejo študenti, ki še niso bili žrtve kaznivih dejanj, kar je v nasprotju s predhodno študijo o stališčih do kaznovanja pri študentih varstvoslovja (Mitar in Meško, 2008). Kljub temu, da se glede retribucije pojavljajo statistično pomembne razlike, je pri obeh skupinah študentov možno ugotoviti, da vsi dajejo poleg restitucije tudi velik pomen retribuciji.

Glede stališč do smrtne kazni rezultati analize kažejo, da 47,1 % študentov podpira smrtno kazen, kar je okoli 20 % manj kot v študiji na isti populaciji v letu 2006 (Jevšek, 2007). 45,5 % študentov meni, da ima smrtna kazen svarilni pomen in 59,8 % meni, da ima generalno preventivni oz. zastraševalni pomen. Glede smrtne kazni za umor, ne glede na to, kdo ga zagreši, pritrdilno odgovarja 30,7 %. Primerjava študentov glede na viktimiziranost s kaznivimi dejanji kaže, da ima predhodna viktimizacija vpliv le na spremenljivko *Smrtna kazen je najbolj*

gnusno dejanje našega časa. Predhodno viktimizirani se s to trditvijo manj strinjajo. Občutki ogroženosti oz. strah pred kriminaliteto vpliva na odnos do smrtne kazni. Respondenti, ki se počutijo ogroženo, so mnenja, da smrtna kazen ni upravičena v nobenem primeru, da smrtna kazen ni učinkovito sredstvo za zatiranje kaznivih dejanj in da v moderni civilizaciji smrtna kazen ni potrebna. Bolj ogroženi študenti v manjši meri podpirajo smrtno kazen, da se jim smrtna kazen ne zdi najboljše svarilo pred kaznivimi dejanji, po njihovem mnenju ne potrebujemo smrtne kazni za določena kazniva dejanja in da s smrtno kaznijo storilci ne dobijo, kar si zaslužijo. Ugotovitve kažejo na manj izraženo maščevalnost (retribucijo) bolj ogroženih respondentov.

Rezultati pričujoče študije zahtevajo tudi kvalitativno preverjanje ugotovitev, saj so nekatere ugotovitve protislovne, kot so tudi bile v preteklih študijah, ki jih navajamo v uvodnem delu prispevka. Zanimivo je tudi to, da se rezultati glede punitivnosti študentov v primerjavi s podobno študijo pomembno razlikujejo v smeri večje prizanesljivosti študentov varstvoslovja do kaznivih dejanj. Kljub številnim pozivom v javnih medijih k večji punitivnosti v zadnjih letih (tega vpliva nismo empirično preverjali), domnevamo, da ti vplivi nimajo tako močnega učinka na študente, ki v okviru študija spoznavajo vsebine o ustavni ureditvi, kriminaliteti, preprečevanju, zatiranju kriminalitete in kaznovanju storilcev kaznivih dejanj. Te vsebine imajo nanje domnevno večji vpliv kot pa populistične kampanje za strogo in neprizanesljivo odzivanje na kriminaliteto. O tem priča tudi primerjava glede podpore smrtne kazni, ki je v tej študiji pomembno nižja (2006 – 60%, 2011 – 47%), kot je bila v študiji pred petimi leti (Jevšek, 2007). Ugotovili smo tudi, da predhodna viktimizacija in strah pred kriminaliteto oz. občutki ogroženosti ne vplivajo na punitivnost v smislu retribucije, restitucije in alternativnih kazni zoper storilce kaznivih dejanj. Rezultati študije, ki nakazujejo, da viktimizirani niso bolj kaznovalno naravnani od študentov, ki še niso bili žrtve kaznivih dejanj, pomenijo verjetno tudi, da študenti niso utrpeli hudih viktimizacij in da je njihova izkušnja z viktimizacijo razblinila prepričanje o hudih čustvenih in drugih posledicah vsakodnevnih viktimizacij z manj hudimi kaznivimi dejanji.

LITERATURA

- Agnew, R. (1985). Neutralizing the impact of crime. *Criminal Justice and Behavior*, 12, 221–239.
- Bavcon, L. (1990). Odprta vprašanja v zvezi s smrtno kaznijo. V K. Vodopivec in A. Šelih (ur.), *Kriminologija za pravnike* (str. 373–393). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Beck, A. in Robertson, A. (2003). Crime in Russia: Exploring the link between victimisation and concern about crime. *International Journal of Crime Prevention and Community Safety*, 5(1), 27–46.
- Beckett, K. in Sasson, T. (2004). *The politics of injustice: Crime and punishment in America* (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage.

- Cullen, T., Clark, G. A. in Wozniak, J. F. (1986). Explaining the get tough movement: Can the public be blamed?: Federal probation. *A Journal of Correctional Philosophy and Practice*, 69(2), 16-23.
- Elias, N. (2000-2001). *O procesu civiliziranja: sociogenetske in psihogenetske raziskave*. Ljubljana: Založba/*cf.
- Ferraro, K. F. (1995). *Fear of crime: Interpreting victimization risk*. Albany: Suny Press.
- Flander, B. in Meško, G. (2011). Punitiveness and penal trends in Slovenia: On the »shady side of the Alps«?. V H. Kury in E. Shea (ur.), *Punitivity international developments* (Vol. 1, str. 227-249). Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer.
- Foucault, M. (2004). *Nadzorovanje in kaznovanje* (2. izd.). Ljubljana: Krtina.
- Garland, D. (2005). Capital punishment and American culture. *Punishment and Society*, 7(4), 347-376.
- Garland, D. (2001). *The culture of control*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, O. J. (1986). Belief systems and attitudes toward the death penalty and other punishments. *Journal of Personality*, 54(4), 659-675.
- Hood, R. (2002). *The death penalty: A worldwide perspective* (3rd ed.). New York, Oxford: Oxford University Press.
- Jacobs, D. in Carmichel, T. (2002). Political sociology of death penalty: A pooled time series analysis. *American Sociological Review*, 67(1), 109-131.
- Jevšek, A. (2007). *Strah pred kriminaliteto in stališča do kaznovanja v kontekstu sodobnih nevarnosti, tveganj in negotovosti* (Magistrska naloga). Ljubljana: Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Kazenski zakonik RS [KZ]. (1994). *Uradni list RS*, (63/94).
- Kazenski zakonik RS [KZ-UPB-1]. (2004). *Uradni list RS*, (95/04).
- Kazenski zakonik RS [KZ-1]. (2008). *Uradni list RS*, (55/08).
- Kerner, H. J. in Feltes, T. (1980). Medien, Kriminalitätsbild und Öffentlichkeit. Einsichten und Probleme am Beispiel einer Analyse von Tageszeitungen. V H. Kury (ur.), *Strafvollzug und Öffentlichkeit* (str. 73-112). Freiburg: Rombach.
- Klaus, W., Rzeplinska, I. in Wozniakowska-Fajst, D. (2011). Punitivity in Polish law, public opinion, and penalty policy. V H. Kury in E. Shea (ur.), *Punitivity international developments* (Vol. 2, str. 245-268). Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer.
- Kovčič-Vukadin, I. in Vukosav, J. (2011). Students' attitudes towards risk, victimization and punishment in Croatia. V H. Kury in E. Shea (ur.), *Punitivity international developments* (Vol. 2, str. 379-399). Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer.
- Kury, H. in Shea, E. (ur.). (2011). *Punitivity international developments*. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer.
- Lee, M. (2001). The genesis of fear of crime. *Theoretical Criminology*, 5, 467-485.
- Lüdemann, C. (2006). Kriminalitätsfurcht im urbanen Raum. Eine Mehrebenenanalyse zu individuellen und sozialräumlichen Determinanten verschiedener Dimensionen von Kriminalitätsfurcht. *KZfSS*, 58, 285-306.
- Malešič, M. et al. (2010). *Slovensko javno mnenje 2009/2: raziskava o nacionalni in mednarodni varnosti* [datoteka podatkov]. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede,

- Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij; Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov.
- Maxfield, M. (1984). *Fear of crime in England and Wales*. London: Home Office.
- Mesch, G. S. (2000). Perceptions of risk, lifestyle activities, and fear of crime. *Deviant Behavior*, 21, 47–62.
- Meško, G. (1998). Nekateri razsežnosti nasilne viktimizacije. *Teorija in praksa*, 35(6), 1076-1088.
- Meško, G. (2003). Roger Hood: The death penalty, a world-wide perspective, third edition. *Varstvoslovje*, 5(3), 261-262.
- Meško, G., Kovčič Vukadin, I. in Muratbegović, E. (2008). Social-demographic and social-psychological perspectives of fear of crime in Slovenia, Croatia and Bosnia and Herzegovina. V H. Kury (ur.), *Fear of crime – punitivity: New developments in theory and research* (str. 173-196). Bochum: Brockmeyer.
- Meško, G. in Umek, P. (1999). Značilnosti socialnopsihološkega in demografskega modela strahu pred kriminaliteto. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(2), 131-137.
- Ministrstvo za pravosodje. (2007). *Smrtna kazen je najbolj okrutna, nečloveška in ponižujoča kazen, ki krši pravico do življenja in je dokončna*. Pridobljeno na http://www.mp.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/745/5337/
- Ministrstvo za pravosodje. Uprava za izvajanje kazenskih sankcij. (2010). *Letno poročilo 2009*. Ljubljana: Avtor.
- Miethe, T. D., Lu, H., Gini, R. in Deibert, G. R. (2005). Cross-national variability in capital punishment: Exploring the sociopolitical sources of its differential legal status. *International Criminal Justice Review*, 15(2), 115-130.
- Mitar, M. in Meško, G. (2008). Stališča do smrtne kazni med študenti prava, študenti varstvoslovja in policisti. *Varstvoslovje*, 10(1), 156-173.
- Miyazawa, S. (2008). The politics of increasing punitiveness and the rising populism in Japanese criminal justice policy. *Punishment & Society*, 10, 47-77.
- Petrovec, D. (2003). *Mediji in nasilje: obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Pfeiffer, C., Windzio, M. in Kleimann, M. (2005). Media use and its impacts on crime perceptions, sentencing attitudes and crime policy. *European Journal of Criminology*, 2(3), 259-285.
- Reiman, J. (1979). *The rich get richer and the poor get prison: Ideology, class, and criminal justice*. Boston: Allyn and Bacon.
- Reisenzein, R., Schützwohl, A. in Meyer, W. U. (2008). *Einführung in die Emotionspsychologie, Band 3: Kognitive Emotionstheorien*. Bern: Huber.
- Resolucija o preprečevanju in zatiranju kriminalitete. (2006). *Uradni list Republike Slovenije*, (43/06).
- Rountree, P. W. (1998). A reexamination of the crime-fear linkage. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35(2), 341-372.
- Skogan, W. G. (1987). The impact of victimization on fear. *Crime and Delinquency*, 33, 135–154.

- Studen, A. (2004). *Rabljev zamah: k zgodovini kriminala in kaznovanja na Slovenskem od 16. do začetka 21. stoletja*. Ljubljana: Slovenska Matica.
- Šelih, A. (2007). Splošne usmeritve kriminalitetne politike v Sloveniji. V *Dnevi slovenskih pravnikov* (str. 1590-1602). Ljubljana: GV Založba.
- Tournier, P. V. (2011). Godot has arrived: French Parliament has finally voted on its Prison Law. V H. Kury in E. Shea (Ur.), *Punitivity international developments* (Vol. 2, str. 551-584). Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer.
- Ustava Republike Slovenije. (1991). *Uradni list RS*, (31/91).
- Winkel, F. W. (1998). Fear of crime and criminal victimization: Testing a theory of psychological incapacitation of the 'stressor' based on downward comparison processes. *British Journal of Criminology*, 38, 473–484.
- Winkel, F. W. in Denkers, A. (1995). Crime victims and their social network: A field study on the cognitive effects of victimization, attributional responses, and the victim-blaming-model. *International Review of Victimology*, 3, 309–322.
- Zlobec, J. (ur.). (1989). *Smrtna kazen*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

O avtorjih:

Dr. Gorazd Meško, redni profesor za kriminologijo, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, e-pošta: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

Jerneja Šifrer, asistentka za področje statistike in metodologije v varstvoslovju, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, e-pošta: jerneja.sifrer@fvv.uni-mb.si

Dr. Ljubo Vošnjak, predavatelj za kriminologijo, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, e-pošta: ljubo.vosnjak@gmail.com